

Esperanto aktueel

2003-01-02

In een wereld die zich meer en meer bewust wordt van de rechten van minderheden en van taal- en cultuurverscheidenheid, groeit in kringen van invloedrijke beleidsmakers een hernieuwde belangstelling voor het Esperanto. ... Niet-gouvernementele organisaties en samenwerkingsverbanden oefenen druk uit om de vraag naar een internationale taal op de agenda's van de VN en de EU te krijgen. ... In juli 1996 bracht het Nitobe-symposium van Internationale Organisaties een groep onafhankelijke deskundigen in Praag (Tsjechië) bijeen om de toenmalige situatie van het Esperanto te onderzoeken. Zij stelden voor dit thema toe te voegen aan de actuele debatten over taalrechten en taalpolitiek. Het Manifest van Praag, een moderne herverklaring van de waarden en doelstellingen van de Esperantobeweging, benadrukt taaldemocratie en behoud van taalverscheidenheid. ... Onder de Esperantosprekers die onlangs in het nieuws kwamen, noteren we Reinhard Selten, Nobelprijswinnaar in 1994, Zsuzsa Polgár, wereldkampioen schaken in 1996 en Tivadar Soros, adviseur van financier George Soros. ... 'Inheemse Dialogen', een programma ter bevordering van de dialoog tussen inheemse volkeren in de hele wereld, gebruikt het Esperanto, en niet de ex-koloniale talen, als communicatiemiddel. Hierbij enkele bijkomende feiten over de huidige situatie van het Esperanto.

Doelstellingen en herkomst. Het basisdocument dat zou leiden tot het ontstaan van de internationale taal Esperanto werd in 1887 door Ludoviko Lazar Zamenhof in Warschau uitgegeven. De idee van een internationale taal die niet de etnische talen zou vervangen maar die ieders bijkomende, tweede taal zou moeten zijn, was niet nieuw. Zamenhof begreep echter dat een dergelijke taal zich moest ontwikkelen door collectief gebruik en beperkte daarom zijn beginontwerp tot een minimale grammatica en een beperkte woordenschat. Het Esperanto is ondertussen geëvolueerd tot een volwaardige taal met een rijk gamma aan uitdrukkingsmogelijkheden en gedragen door een wereldwijd verspreide gemeenschap. Veel van Zamenhofs ideeën liepen vooruit op die van de stichter van de moderne linguïstiek, de structuralist Ferdinand de Saussure (wiens broer René esperantist was).

Karakteristieken. Het Esperanto is zowel een gesproken als een geschreven taal. De woordenschat (lexicon) stamt hoofdzakelijk uit West-Europese talen terwijl de zinsbouw (syntaxis) en de vormleer (morfologie) een sterk Slavische invloed vertonen. De betekenseenheden (morfemen) zijn onveranderlijk en praktisch eindeloos te (her)combineren tot andere woorden, zoals bij de isolerende talen (b.v. Chinees), terwijl de interne hoofdstructuur gelijkenissen vertoont met de agglutinerende talen (b.v. Turks, Swahili, Japans).

Ontwikkeling. In het begin bestond de taal uit om en nabij 1000 stammen waaruit men 10 000 tot 20 000 woorden kon vormen. Tegenwoordig bevatten Esperantowordboeken zo'n 15 000 tot 20 000 stammen waaruit honderdduizenden woorden kunnen worden afgeleid. De ontwikkeling staat uiteraard niet stil: de *Akademio de Esperanto* controleert de huidige tendensen.

Door de tijd heen werd de taal voor alle mogelijke doeleinden gebruikt, wat in bepaalde gevallen tot polemieken of problemen leidde. Het Esperanto werd verboden, zijn sprekers vervolgd

zowel door Stalin die ze beschouwde als de taal van de kosmopolieten, als door Hitler voor wie het een Jodentaal was (Zamenhof, de ontwerper van de taal, was jood). Ook Franco, Mao, Salazar en Mussolini lieten zich hierbij niet onbetuigd. Gebruik in huiselijke kring maakt dat er nu een duizendtal Esperantomoedertaalsprekers zijn.

Gebruikers. De *Universala Esperanto-Asocio* (UEA), wier leden het meest actieve deel van de Esperanto-gemeenschap vormen, heeft landelijke verenigingen in 62 landen en individuele leden in bijna dubbel zoveel. Het aantal verkochte leerboeken en de ledenstatistieken van plaatselijke verenigingen tonen aan dat er honderdduizenden tot zelfs miljoenen mensen zijn met enige notie van de taal. Over de gehele wereld vind je Esperantosprekers, vermeldenswaardige concentraties in de meest verschillende landen, zoals China, Japan, Brazilië, Iran, Madagaskar, Bulgarije en Cuba.

Esperanto-onderwijs. In het Esperanto kan je vlug communiceren. Dit maakt het tot een ideale inleiding op de studie van vreemde talen. Reeds na enkele weken kunnen studenten beginnen corresponderen en na enkele maanden zijn ze in staat om schoolreizen in het buitenland te maken. Experimenten en informele waarnemingen tonen aan dat voorafgaande studie van het Esperanto een positieve invloed heeft op het leren van zowel een eerste als een tweede vreemde taal. Hoewel ze in bepaalde scholen onderwezen wordt, leert men de taal gewoonlijk door zelfstudie: via briefwisseling, e-mail of lokale Esperantoclubs. Leerboeken en zelfstudiemateriaal zijn beschikbaar in meer dan 100 talen. Een nieuwe webstek voor Esperantoleraars, <http://www.edukado.net>, geeft een idee van de huidige onderwijsactiviteiten.

Officiële erkenning. In 1954 erkende de Algemene Vergadering van Unesco dat de realisaties van het Esperanto harmoniëren met de doelstellingen en idealen van Unesco en kwam tussen Unesco en UEA een officiële relatie tot stand. De samenwerking tussen de twee organisaties gaat verder. In 1977 sprak Algemeen Directeur van Unesco, de heer Amadou Mahtar M'Bow, het Esperantowereldcongres toe. In 1985 riep de Algemene Vergadering van Unesco lidstaten en internationale organisaties op het onderricht van het Esperanto in scholen en het gebruik ervan in internationale zaken te stimuleren. UEA onderhoudt ook consulterende relaties met de Verenigde Naties, Unicef, de Europese Raad, de Organisatie van Amerikaanse Staten en de Internationale Normorganisatie.

Vergaderingen en toerisme. Jaarlijks hebben meer dan 100 internationale conferenties plaats met het Esperanto als enige voertaal – zonder vertalers of tolken. De grootste is het *Universala Kongreso de Esperanto* dat de laatste jaren plaats vond in Adelaide (1997), Montpellier (1998), Berlijn (1999), Tel Aviv (2000), Zagreb (2001), en Fortaleza (Brazilië, 2002). In de toekomst wordt het georganiseerd in Göteborg (Zweden, 2003), Peking (China, 2004) en Vilnius (Litouwen, 2005). Het eerste symposium van Esperantisten in de Arabische landen werd gehouden in Amman (2000), het vijfde Pan-Amerikaans Congres in Mexico-stad (2001) en het meest recente Aziatisch Congres in Seoel (2002). De editie 2002 van *Pasporta Servo*, verzorgd door de UEA-jongerenafdeling, telt 1200 adressen van gastgezinnen uit 82 landen waar reislustige Esperantosprekers gratis kunnen overnachten.

Onderzoek en bibliotheken. In veel universiteiten maakt het Esperanto deel uit van de cursussen interlinguïstiek. Sommige bieden het aan als afzonderlijk leervak. Een aparte vermelding verdienen de Eötvös-Lóránduniversiteit in Boedapest met een diploma Esperanto en de universiteit van Poznań in Polen met een diploma interlinguïstiek. De literatuurlijst van de Amerikaanse Vereniging van Moderne talen registreert jaarlijks meer dan 300 vakuitgaven over het Esperanto. De bibliotheek van de Esperantovereniging van Berlijn heeft meer dan 20 000 titels. Andere grote bibliotheken zijn ondergebracht in het Internationaal Esperantomuseum in Wenen, de Hodlerbibliotheek in het Hoofdkantoor van UEA in Rotterdam en de Esperantocollectie in Aalen (Duitsland). Men kan de collecties van Wenen en Aalen raadplegen via internet en via de internationale uitleendienst.

Professionele contacten en speciale interesses. Onder de organisaties voor Esperantoprekers bevinden zich verenigingen voor artsen, spoorwegpersoneel, wetenschappers, musici en vele andere. Vaak geven ze hun eigen tijdschriften uit, organiseren ze eigen bijeenkomsten en dragen ze bij tot de verdere expansie van de taal voor professioneel en gespecialiseerd gebruik. De *Akademio Internacia de la Sciencoj* met zetel in San Marino biedt mogelijkheden tot samenwerking op universitair niveau. Geregeld verschijnen originele en vertaalde bijdragen op de gebieden van astronomie, informatica, botanica, entomologie, chemie, recht en filosofie. Er zijn organisaties voor vakgroepen als scouts, blinden, schaak- en dominospelers. De jongerenafdeling van UEA, TEJO, houdt geregeld internationale bijeenkomsten en geeft haar eigen periodieken uit. Boeddhisten, shintoïsten, katholieken, quakers, protestanten, mormonen en aanhangers van Baghwan hebben eigen organisaties. Vele sociaal actieve groepen gebruiken de taal.

Literatuur. Ter gelegenheid van zijn 60ste congres in september 1993 aanvaardde PEN-International een Esperantofiliaal als erkenning van de bloeiende traditie in de Esperantoliteratuur. Tot de vermeldenswaardige hedendaagse Esperantoauteurs behoren de romanschrijvers Trevor Steele (Australië), István Nemere (Hongarije) en Spomenka Stimec (Kroatië), de dichters William Auld (Schotland), Michaël Gisppling (Rusland, Israël) en Abel Montagut (Katalonië) en de essayisten en vertalers Probal Dasgupta (India), Fernando de Diego (Venezuela) en Kurisu Kei (Japan). Auld werd in 1999 en 2000 voorgedragen voor de Nobelprijs Literatuur vanwege van zijn poëtisch oeuvre.

Vertalingen. Tot de recent uitgegeven vertaalde literatuur behoren *De oude man en de zee* van Hemingway, *De Meester van de Ring* van Tolkien, *Honderd jaar eenzaamheid* van García Márquez, *Rubáiyat* van Omar Khayyám, *De blikken trommel* van Günter Grass, *Het boek van wonderlijkheden* van Marko Polo en de grote familiesage van Cao Xueqin: *De droom in de Rode Kamer*. Voor kinderen zijn, behalve *Asterix*, *Winnie de Poe* en *Kuifje*, nu ook *Struwelpeter*, *Pipi Langkous* en *Suske en Wiske* verkrijgbaar. De *Muminvalo*-boeken van de wereldvermaarde Finse auteur Tove Jansson en de *Oz-boeken* van L. Frank Baum staan zelfs op het WereldWijde Web. Ook vertalingen uit het Esperanto, zoals *Maskerado*, een boek dat in 1965 in het Esperanto uitgegeven werd door Tivadar Soros, vader van financier George Soros. Het verhaalt de belevenissen van zijn familie tijdens de nazibezetting van Budapest. Dit laatste werk is onlangs in Engelse vertaling uitgegeven in Groot-Brittannië (2000) en de Verenigde Staten (2001) en verscheen nu ook in het Russisch, Duits en Turks.

Theater en Film. Toneelstukken van dramaturgen van allerlei slag zoals Goldoni, Ionesco, Shakespeare en Alan Ayckbourg werden de laatste jaren in het Esperanto opgevoerd. Veel drama's van Shakespeare bestaan in Esperantovertaling: een van de meest recente voorstellingen in het Esperanto betreft *Koning Lear* in december 2001 in Hanoi (Vietnam), met een lokale bezetting. Hoewel op de locaties van *De Grote Dictator* van Chaplin affiches in het Esperanto gebruikt werden, zijn langspeelfilms eerder uitzonderlijk. Zo 'n uitzondering is de cultfilm *Inkubo* waarin de dialogen uitsluitend in het Esperanto gebeuren.

Muziek. Tot de muziekgenres in het Esperanto behoren populaire en volksliederen, rockmuziek, cabaret, liederen voor solisten en koren, en opera. Populaire componisten en artiesten, inclusief de Brit Elvis Costello en de Amerikaan Michael Jackson, maakten opnames in het Esperanto, schreven orkeststukken geïnspireerd door de taal, of gebruikten ze in hun promotiemateriaal. Bepaalde stukken uit het Warner Brothers *Esperanto*-album, dat geheel in het Esperanto werd opgenomen en in november 1966 in Spanje gelanceerd werd, stonden hoog genoteerd op de Spaanse hitlijsten. Tot de klassieke werken voor koor en orkest met Esperantoteksten behoren *La Koro Sutro* van Lou Harrison en de eerste symfonie van David Gaines (beiden Amerikaan). Esperantomuziek vind je ook op het WWW, inclusief enkele Esperantokaraokewebstekken.

Periodieken. Meer dan 100 Esperantomagazines en -tijdschriften verschijnen regelmatig, zoals het maandelijks nieuwsmagazine *Monato*, het literaire tijdschrift *Fonto* en het nieuwsblad van UEA. Het tweemaandelijks nieuwsoverzicht *Evento* bestaat eveneens, zoals *Monato*, in elektronische versie. Bepaalde tijdschriften stellen op het web een archief ter beschikking. Andere periodieken behandelen de meest diverse thema's, zoals geneeskunde en wetenschap, godsdienst, jongeren, opvoedkunde en onderwijs, literatuur en speciale onderwerpen.

Radio en Televisie. Radiozenders in Oostenrijk, Brazilië, China, Cuba, Estland, Hongarije, Italië en Polen zenden geregeld in het Esperanto uit. Zo ook Radio Vaticaan. Enkele programma's zijn via het internet te beluisteren. Televisiekanalen in diverse landen zenden Esperantocursussen uit, zoals het BBC-programma *Mazi en Gondolando* op Kanaal Een van de Poolse Televisie

Internet. Het internet is het snelst groeiend communicatiemiddel voor Esperantogebruikers. Er bestaan een honderdtal discussiefora die thema's behandelen gaande van familiaal taalgebruik tot de algemene relativiteitstheorie. Het Esperanto wordt uitgebreid gebruikt in de praatkamers ICQ, IRC en PalTalk. Het aantal webpagina's in het Esperanto loopt in de honderdduizenden, sommige vind je via de *Virtuala Esperanto-Biblioteko* op <http://www.esperanto.net/veb>, andere door "Esperanto" in te tikken in de WWW-zoekprogramma's.

Diensten van UEA. UEA geeft boeken, tijdschriften en een jaarboek uit met lijsten van Esperanto-organisaties en lokale vertegenwoordigers in heel de wereld. Deze uitgaven, samen met informatie over CD's, geluidscassetten e.d., zijn opgenomen in de boekencatalogus van UEA die zowel in papieren versie als via het net (<http://www.uea.org/katalogo>) verkrijgbaar is. De boekendienst van de vereniging heeft meer dan 3500 titels in voorraad. De reeks *Esperanto-Dokumentoj* die door UEA in het Esperanto, Engels en Frans wordt uitgegeven, bevat ook studies en rapporten over de huidige situatie van het Esperanto en is verkrijgbaar in het Centra Officejo (Hoofdkantoor) van UEA in Rotterdam.

Wenst u meer informatie over het Esperanto, neem dan contact op met UEA, Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, Nederland (tel. +31-10-436-1044; fax 436-1751; e-mail uea@inter.nl.net; webstek <http://www.uea.org>) of 777 United Nations Plaza, New York, NY 10017, Verenigde Staten (tel. +1-212-687-7041; fax 949-4177); of met Esperanto Nederland, Carel van Manderstraat 1, 1964 RS Heemskerk (tel./fax 0251-246159; e-mail ened@uea.org; webstek <http://www.esperanto-info.nl>).